

JAK OFIARA JEZUSA PRZYBLIŻA KRÓLESTWO BOŻE?

Cała ziemską działalność Jezusa z Nazaretu koncentrowała się na idei królowania Boga. Tak przypowieści, logia, jak i cuda oraz egzorcyzmy objawiały podstawową prawdę: „Czas się wypełnił i bliskie jest królestwo Boże” (Mk 1,15). Wydawać by się mogło – jak wynika z większości opracowań poświęconych tematowi królestwa Bożego w Ewangeliach synoptycznych – że czas męki, śmierci i zmartwychwstania w żaden sposób nie łączy się z głównym nurtem całej wcześniejszej działalności Jezusa Chrystusa. Dlatego należy z całą wnikliwością zbadać sens tych słów Jezusa o królestwie, które zostały wypowiedziane w czasie „ostatniej wieczerzy” (Mk 14,25), a następnie przywoływane w Kościele apostoelskim, sprawującym „wieczere Pańską” (por. 1 Kor 11,20).

1. KONTEKST JEZUSOWEJ WYPOWIEDZI O „NOWYM KIELICHU W KRÓLESTWIE” (Mk 14,25)

W kontekście najbliższym Łukaszewego przekazu o ostatniej wieczerzy (22,14-18) znajduje się perykopa zawierająca wypowiedzi Jezusa o spożywaniu Paschy i picu kielicha: „Gorąco pragnąłem spożyć Paschę, z wami, zanim będę cierpiał. Albowiem powiadam wam: Już jej spożywać nie będę, aż się spełni w Królestwie Bożym». Potem wziął kielich i odmówiwszy dziękczynienie rzekł: «Weźcie go i podzielcie między siebie; albowiem powiadam wam: odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu, aż przyjdzie królestwo Boże»” (22,15-18). Podobnie w narracji Markowej, tuż po słowach nad kielichem (14,24), jako dalszy ciąg wypowiedzi Jezusa, następuje zdanie: „Zaprawdę, powiadam wam: Odtąd nie będę już pił z owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pić go będę nowy w królestwie Bożym” (ὅταν αὐτὸ πίνω καινὸν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ θεοῦ – w. 25). Nie sposób rozpatrywać tutaj złożonej kwestii zależności lub historii tradycji obydwu wypowiedzi. Przeważa opinia, że zdanie przekazane przez Marka (14,25) należy z całą pewnością uznać za autentyczne, niezmienione w procesie tradycji i redakcji słowa Jezusa, wypowiedziane w czasie ostatniej wieczerzy¹. Fakt ten ma ogromne znaczenie dla rozumienia odtwarzanego w ramach badania historii redakcji, tradycji, a nawet historii form rzeczywistego, historycznie wiarygodnego przebiegu ostatniej wieczerzy. Treść tej wypowiedzi winna bowiem w naturalny sposób korespondować z odkrytymi w drodze analizy historyczno-krytycznej wypowiedziami Jezusa w czasie ostatniej wieczerzy. Innymi słowy, wypowiedź o kielichu, który Jezus będzie pił dopiero w Królestwie Bożym – jako pewna historycznie – jest kluczem i kryterium weryfikacji historycznej uznanych za Jezusowe wypowiedzi nad chlebem i kielichem.

¹ Por. F. HAHN, «Abendmahl», PThH, s. 27-56, zwł. 27; R. BULTMANN, *Die Geschichte der synoptischen Tradition* [FRLANT 29], Göttingen 1964⁶, 286n; K.G. KUHN, «Die Abendmahls-worte», *ThLZ* 75:1950, s. 399-408, zwł. 403; tenże, «Über den ursprünglichen Sinn des Abendmahles und sein Verhältnis zu den Gemeinschaftsmahlen der Sektenschrift», *EvTh* 10:1950/51, s. 508-527, zwł. 522; G. BORNKAMM, *Jesus von Nazareth*, Stuttgart: Kohlhammer, 1968⁸, s. 148.

Wypowiedź Jezusa dotycząca picia z nowego kielicha w królestwie Bożym (Mk 14,25) objawia dwie, ważne prawdy, pozwalające lepiej rozumieć Jego słowa i gesty w czasie ostatniej wieczerzy. Po pierwsze, Jezus był świadom swej zbliżającej się, gwałtownej śmierci. Zdanie to zawiera w sobie proroctwo o śmierci Jezusa („nie będę już pił z owocu winnego krzewu”). Po drugie, zbliżanie się tego rodzaju śmierci musiało stawać pod znakiem zapytania całą Jego dotychczasową działalność jako herolda eschatologicznego królestwa Bożego, i samo orędzie o tym królestwie jako „już” obecnym i z coraz większą mocą nieustannie „przychodzącym”.

W związku z tym Jezus w swej wypowiedzi mówi również o ważności nauki głoszonej przez siebie na temat królestwa Bożego. Pomimo swej śmierci, o której mówi jako o fakcie oczywistym, obiecuje uczniom, że będzie pił nowy kielich w królestwie. Rzecz jasna, obietnica ta dotyczyła rychłego spotkania z nimi w królestwie, które z całą mocą nadchodzi. Tym samym tekst Mk 14,25 jest nie tylko proroctwem o rychłej i gwałtownej śmierci Jezusa, ale też obietnicą spełnienia się oczekiwań dotyczących pełnej, eschatologicznej obecności królestwa².

Tak więc analizowana wypowiedź Jezusa jest niezbitym dowodem na to, że Jezus sam podał pozytywną interpretację swej śmierci oraz widział ją jako decydujące wydarzenie w ramach Bożego planu działania, który określał mianem: „królowanie Boga”. Był w pełni świadom tego, że wraz z Jego śmiercią rozpocznie się nowy, już eschatologiczny wymiar tego królowania Boga.

2. ŚMIERĆ JEZUSA JAKO WYZWOLENIE LUDZI Z KRÓLESTWA GRZECHU

W celu precyzyjnego określenia roli tego wydarzenia, jakim ma być Jego śmierć w odniesieniu do królestwa Bożego, Jezus posłużył się najpierw modelem śmierci jako środka ekspiacji. Trudno przyjąć, że odwoływał się jedynie do ogólnych, znanych wtedy wczesno-judaistycznych idei o takiej śmierci. Raczej odwoływał się do modelu śmierci Sługi Pańskiego (Iz 53), który reprezentuje lud Przymierza i utożsamia się z nim. Związane pierwotnie z wypowiedzią nad *chlebem* wyrażenie „za wielu” doskonale wyjaśnia się przez pryzmat Mk 14,25. Łamaniem chleba rozpoczynano wieczerzę; Jezus od samego początku wykorzystuje okazję, aby uczniom powiedzieć o tym, że Jego śmierć jest wypełnieniem proroctwa i ma zbawczy sens. Przywołując w słowach wypowiedzianych nad chlebem kluczowe słowo („wielu”) z czwartej pieśni o Słudze Pańskim (Iz 53) mówi, że w Nim, w Jego śmieci wypełnia się tamto proroctwo. Tym samym daje im poznać, że Jego śmierć jest równocześnie i koniecznością i możliwością, jaką Bóg Mu daje, aby mógł – jako reprezentant ludu grzeszników – dokonać ekspiacji. Właśnie wtedy, gdy Jego zbawcze orędzie jest odrzucane i musi być przyczyną Jego śmierci, Bóg w Nim otwiera możliwość ekspiacji (wyzwolenia z grzechu) z uwagi na „wielu” i dla „wielu” (περὶ πολλῶν). Wyzwoleni z niewoli grzechu ludzie będą mogli stawać się dziećmi i dziedzicami królestwa Bożego.

² Por. F. HAHN, «Die alttestamentlichen Motive in der urchristlichen Abendmahlsüberlieferung», *EvTh* 27:1967, s. 337-374, zwł. 340; H. SCHÜRMANN, «Das Weiterleben der Sache Jesu im nach-österlichen Herrenmahl», *BZ NF* 16:1972, s. 1-24, zwł. s. 16; L. SCHENKE, *Studien zur Passionsgeschichte des Markus. Tradition und Redaktion in Markus 14, 1-42*, Würzburg: Echter, 1971, s. 333; W. SCHENK, *Der Passionsbericht nach Markus. Untersuchungsgeschichte zur Überlieferungsgeschichte der Passionstraditionen*, Gütersloh: Mohn, 1974, s. 193.

3. JEZUSOWA ŚMIERĆ MOMENTEM PRZEŁOMOWYM W DZIEJACH KRÓLOWANIA BOGA

Widziana przez pryzmat wypowiedzi nad chlebem i przez pryzmat słów o picu nowego kielicha w królestwie Bożym śmierć Jezusa nie przekreśla ważności Jego orędzia o przychodzącym królestwie. Przeciwnie, jawi się jako konieczny, wręcz przełomowy etap planu zbawienia, który sam Jezus nazwał planem przychodzenia królowania Bożego. Aby ten zbawczy (ekspiacyjny) sens swojej śmierci uczniom jasno przekazać, spełnił najpierw gest łamania chleba (symbol śmierci, która prowadzi do budowania wspólnoty), a następnie wypowiedział słowa. Podając uczniom połamany przez siebie chleb, nad którym wypowiedział objawiające jego sens słowa, Jezus otwiera przed nimi to niezwykle Wydarzenie, którym jest Jego śmierć, aby w nim mogli uczestniczyć i doznawać mocy królestwa Bożego. Śmierć na krzyżu, poprzedzona modlitwą w Ogrodzie Oliwnym, jest wydarzeniem, w którym Jezus spełnia wolę Boga. A wypełnianie się woli Boga, to sama istota królestwa Bożego, które przychodzi. W modlitwie, której Jezus nauczył uczniów, z prośbą „Niech przyjdzie królestwo Twoje” zestawione jest wręcz w paralelizmie wołanie: „niech Twoja wola spełnia się na ziemi, tak jak i w niebie” (Mt 6,10)

Jeszcze inny, drugi wymiar swej zbliżającej się śmierci Jezus wyjawiał uczniom w słowach nad kielichem, którymi najprawdopodobniej były słowa o picu „nowego kielicha w królestwie Bożym” (Mk 14,25), a nie formuła „To jest kielich nowego Przymierza we krwi mojej” (por. Mk 14,24). Hipotezę tę przyjmuje wielu egzegetów³. Według tego modelu Jezusowa ostatnia wieczerza zawierałaby następujące elementy:

– czynność łamania chleba połączona z modlitwą i wypowiedzeniem przez Jezusa formuły nad chlebem $\tau\omicron\upsilon\tau\omicron \acute{\epsilon}\sigma\tau\iota\nu \tau\omicron \sigma\omega\mu\acute{\alpha} \mu\omicron\upsilon \tau\omicron \acute{\upsilon}\pi\acute{\epsilon}\rho \pi\omicron\lambda\lambda\omega\nu \delta\iota\delta\omicron\mu\epsilon\nu\omicron\nu$ z wyrażeniem końcowym, w którym Jezus wyraźnie objawia ekspiacyjny charakter swej śmierci; dodaje polecenie czynienia tego, na Jego „pamiętkę” (Łk 22,19b);

– czynność podania kielicha z winem, nad którym Jezus odmawia dziękczynienie; pili z niego wszyscy; niecodziennosc gestu picia z jednego kielicha musiała wywołać w uczniach oczekiwanie na wyjaśnienie, objawienie jego sensu;

– Jezus podając im ten kielich albo na końcu wypowiada słowa: „Zaprawdę, powiadam wam: Dłużej już nie będę pił z owocu winnego krzewu aż do owego dnia, kiedy pić go **będę** nowy w królestwie Bożym” (Mk 14,25)⁴.

Wypowiadając powyższe słowa nad kielichem (Mk 14,25) Jezus dodatkowo – po wypowiedzi nad chlebem – nadał swej śmierci charakter zbawczy. Jego słowa miały budzić w uczniach nadzieję: pomimo nadchodzącej śmierci Jezusa („nie **będę** pił z owocu winnego krzewu”) następuje zbawcze działanie Boga – przychodzi królestwo Boże.

Jezus wypowiadając słowa nad kielichem, w których mówi o przyjściu królestwa Bożego (w. 25), wyraźnie łączy „nowy kielich” i definitywne, eschatologiczne nadejście królestwa Bożego ze swoją śmiercią⁵. Po zmartwychwstaniu uczniowie zrozumieli, że Jego ofiarnicza śmierć miała charakter wydarzenia definitywnie instaurującego królowanie Boga w dziejach

³ Por. R. BULTMANN, *Die Geschichte der synoptischen Tradition*, s. 286n; F. HAHN, «Abendmahl», s. 27; tenże, «Die alttestamentlichen Motive in der urchristlichen Abendmahlsüberlieferung», s. 341; tenże, «Zum Stand der Erforschung des urchristlichen Herrenmahls», *EvTh* 35:1975, s. 553-563, zwł. s. 559.

⁴ Formuła „zaprawdę powiadam wam” i podwójna negacja mogą być uznane za dodatek przed-Markowej redakcji; por. W. SCHENK, *Passionsbericht*, s. 191n.

⁵ Por. A.M. AMBROZIC, *The Hidden Kingdom. A Redaction-critical Study of the References to the Kingdom of God in Mark's Gospel*, Washington: CBA, 1972, s. 189-191.

Izraela i wszystkich ludzi (ὑπὲρ πολλῶν). Pełne odkrycie tej prawdy – objawionej im już przez samego Jezusa w geście i słowach wypowiedzianych nad chlebem w czasie ostatniej wieczerzy – rozbudziło i zintensyfikowało w nich nadzieję na spełnienie się drugiej Jezusowej wypowiedzi – tej nad kielichem, a zawierającej obietnicę eschatologicznego nadejścia królestwa Bożego. Z kolei powtarzanie tego, co uczynił Jezus w czasie ostatniej wieczerzy (zgodnie z Jego poleceniem, dodanym po słowach nad chlebem), zgodnie z symboliką gestu łamania i podawania im chleba przez Jezusa, stawiało ich wewnątrz Wydarzenia, które „upamiętniali” – wydarzenia śmierci Jezusa, które poprzez pryzmat światła zmartwychwstania wyraźnie już jawiło się im jako wydarzenie konieczne w ramach eschatologicznego działania Boga. Rozumieli, że zbawcze działanie Boga w śmierci Jezusa ma eschatologiczny charakter, a pełny efekt tego działania objawi się w dniu nastania i widzialnej manifestacji królestwa Bożego w dziejach świata i ludzi. W ramach tak przeżywanych pierwszych „upamiętnień” Jezusowej ostatniej wieczerzy zroszujące stało się wołanie „Maranatha” (1 Kor 16,22; por. Ap 22,20; *Didache* 10,6).

3. KRÓLESTWO BOŻE ZAKORZENIONE W „NOWYM PRZYMIERZU”

Orędzie Jezusa o królestwie Bożym, potwierdzone przez zmartwychwstanie, a także zapowiedziany przez Niego ekspiacyjny sens śmierci – w pełni objawiony w zmartwychwstaniu – pozwoliły uczniom w śmierci Jezusa dostrzec charakter wydarzenia eschatologicznego: samej śmierci i dokonanej przez nią Ekspiacji. Łatwiej było teraz dostrzec w śmierci Jezusa – dokonującej eschatologicznej Ekspiacji – akt związany z zawarciem „nowego Przymierza”, o którym – wraz z odpuszczeniem grzechów jako warunkiem podstawowym – mówił Jeremiasz (31,31-34; zwł. w. 34b). Stało się jasne, że śmierć Jezusa jest aktem ustanowienia „nowego Przymierza”. „Nowe Przymierze”, o którym mówił Jeremiasz jako o wydarzeniu eschatologicznym („w owym dniu”), to nic innego jak „nowe Przymierze we krwi Jezusa”.

Pierwotnie, wyrażenie „we krwi” jest wyłącznie opisem śmierci Jezusa. Dopiero poprzez odniesienie tego opisu do Wj 24 wyrażenie to staje się formułą techniczną na określenie faktu zawarcia Przymierza (por. Wj 24,8; a także wczesno-judaistyczny tekst *Jub* 6,2.11.14). W przekazie Markowym to zestawienie motywu „krwi” z ideą Przymierza jest już bardzo mocne i wyraźne. „Nowe Przymierze” zostaje zawarte poprzez śmierć Jezusa, mocą Jego śmierci.

Po zmartwychwstaniu uczniowie nie mieli trudności w odkryciu prawdy, że śmierć Jezusa jako wydarzenie będące eschatologiczną Ekspiacją jest również aktem zawarcia „nowego Przymierza we krwi Jezusa”. Prawdę tę połączyli z opisem ostatniej wieczerzy, w której sam Jezus określił sens swojej śmierci jako wydarzenia mającego charakter eschatologicznej Ekspiacji (słowa nad chlebem) i w którym dał im znaczący udział (sens gestu podawania im połamanego chleba, nad którym zostały wypowiedziane słowa Jezusa). Celebująca „pamiętkę” ostatniej wieczerzy wspólnota uczniów, słusznie widziała w sobie początek eschatologicznego ludu Bożego, który na mocy śmierci Jezusa jako wydarzenia historycznego i jako „pamiętki” sprawowanej na Jego polecenie czuł się podmiotem uczestniczącym już w relacji nowego Przymierza z Bogiem i odczuwającym jej owoce.

Wspólnota uczniów Jezusa odkrywając, że poprzez śmierć Jezusa na krzyżu i na mocy sprawowanej przez siebie „pamiętki” tego wydarzenia jest już ludem nowego Przymierza, rozwinęła Jezusowe słowa nad kielichem (Mk 14,25), widząc, że w momencie zmartwych-

wstania one się już w pewnej mierze spełniły. Bóg rzeczywiście podjął eschatologiczne działanie (przejaw królowania Bożego), o którym Jezus mówił w formie obietnicy (w. 25) – „nowe Przymierze”, poprzedzone odpuszczeniem grzechów (por. Jr 31,34 – Ekspiacja na krzyżu) jest już zawarte. Historyczna wypowiedź Jezusa nad kielichem (Mk 14,25) została poprzedzona zdaniem paralelnym do formuły nad chlebem, a podobnie jak ono ukazującym na zasadzie proroctwa sens śmierci Jezusa: „To jest moja Krew Przymierza, która za wielu będzie wylana” (w. 24). W zdaniu tym „kielich”, o którym mówił Jezus jako o kielichu związanym z tajemnicą królestwa, jest już wyraźnie nazwany „kielichem nowego Przymierza we krwi mojej”.

W doświadczeniu pierwszych uczniów Chrystusa Jego śmierć – której eschatologiczny sens objawił się im w zmartwychwstaniu – jest momentem zawarcia nowego Przymierza; etap ten (zawarcie nowego Przymierza) rozpoczyna czasy eschatologiczne, które zmierzają ku pełnemu objawieniu się królowania Boga w świecie, zapowiedzianemu w wieczerniku i połączonemu z momentem śmierci Jezusa. Uczestnicy „wieczery Pańskiej” pijąc z kielicha „Krwi nowego Przymierza” mają udział w śmierci Jezusa, która jest wydarzeniem konstytutywnym nowego Przymierza i stają się w ten sposób reprezentantami ludu nowego Przymierza, a równocześnie umacniają się w nadziei oczekiwania na realizację obietnicy Jezusa o nadejściu królowania Boga w *pełni* – wraz z Jego nową obecnością pośród ludu nowego Przymierza.

4. CELEBRACJA „WIECZERZY PAŃSKIEJ” W KOŚCIELE JAKO INTENSYFIKACJA KRÓLESTWA BOŻEGO PRZYCHODZĄCEGO W PEŁNI

Powyzsza analiza dotycząca historycznego przebiegu ostatniej wieczerzy oraz jej najwcześniejszej transformacji pod wpływem słów Chrystusa nad chlebem i na skutek odkrycia przez uczniów w pełni ekspiacyjnego charakteru Jego śmierci dzięki światłu zmartwychwstania ma bardzo duży stopień prawdopodobieństwa. Trudno lepiej pogodzić zróżnicowane dane tradycji i w sposób zrozumiały połączyć z historycznym środowiskiem, w którym ostatnia wieczerza miała miejsce. Wynikający z tej analizy obraz starochrześcijańskiej (apostolskiej) celebracji ostatniej wieczerzy („wieczery Pańskiej”) można w skrócie przedstawić następująco: przewodniczący wieczerzy opowiada na początku o ostatniej wieczerzy Jezusa z uczniami; spełnia dokonywane wówczas przez Jezusa gesty, o których mówi, a słowa Jezusa powtarza: „Wziął chleb, odmówił błogosławieństwo, połamał go i dał im, i powiedział: «To jest moje Ciało, które za wielu będzie wydane»”. Następnie trwa wieczerza jako posiłek. Po nim przewodniczący znowu przywołuje czyn Jezusa: „Wziął kielich, odmówił błogosławieństwo i dał im. I wszyscy z niego pili”. I dodaje: „Ten kielich jest nowym Przymierzem we krwi mojej”. Jest rzeczą drugorzędną, czy wypowiadał te słowa przed podaniem kielicha uczestnikom wieczerzy, czy w trakcie, gdy z niego pili. Podobnie trudno rozstrzygnąć, czy druga formuła dotycząca kielicha (Mk 14,25) była wypowiedziana zaraz po pierwszej, czy dopiero na końcu wieczerzy.

Sprawowanie „wieczery Pańskiej” z dwoma formułami dotyczącymi kielicha – jako najstarsza forma „upamiętniania” ostatniej wieczerzy – znajduje swe potwierdzenie w obydwu nurtach (Mk/Mt i Łk/P) tradycji o Eucharystii. Najwyraźniej widać to u Marka, gdzie po pierwszej formule nad kielichem (14,24) natychmiast, bez żadnej przerwy narracyjnej, przytaczana jest druga formuła, łącząca śmierć Jezusa i sprawowaną przez Niego (a następnie przez uczniów) wieczerzę, z perspektywą eschatologicznego wkraczania królestwa Bożego

w życie tak samego Jezusa jak i uczniów, uczestniczących w Jego eschatologicznej Ekspiacji poprzez wydanie Ciała „ὑπερ πολλῶν”.

Ślady tej podwójnej formuły dotyczącej znaczenia kielicha z winem widoczne są także w tradycji odbijającej się w tekście Pawłowym. W 1 Kor 11,26 mówi on bowiem: „Ilekróć bowiem spożywacie ten chleb albo pijecie kielich, śmierć Pana głosicie, aż On przyjdzie” (ἄχρι οὗ ἔλθῃ). Spożywanie chleba i picie z kielicha wieczerzy Pańskiej jest uobecnianiem Jego *chwalebnej śmierci* (Paweł nazywa już Jezusa *Panem*) oraz intensywnym oczekiwaniem Jego *przyjścia w mocy, w chwale królestwa Bożego*, o którym Jezus ziemski mówił przed swoją śmiercią (według Mk 14,25).

Ukształtowana w powyższy sposób najstarsza forma sprawowania „wieczerzy Pańskiej” stoi u podstaw pierwotnych i ostatecznych form tradycji Eucharystycznej (Mk/Mt i Łk/P). Rozwój tej najstarszej formy dokonywał się w różnych środowiskach pierwszych wspólnot chrześcijańskich – nie tylko w sensie geograficznym, ale i teologiczno-religijnym. W czasie sprawowanej uroczystości „wieczerzy Pańskiej” dosyć wcześnie z dwóch formuł dotyczących kielicha z winem – na zasadzie upodobnienia do formuły nad chlebem – pozostała tylko jedna. Jednak ta jedna, najstarsza formuła („Ten kielich jest nowym Przymierzem we krwi mojej”) została w różny sposób w trakcie ostatecznej redakcji wyartykułowana.

W środowisku, w którym kształtowała się ostatecznie tradycja przed-Łukaszo-Pawłowa tak bardzo mocno akcentowano formułę, paralelną do formuły nad chlebem, dotyczącą nowej jakości kielicha z winem, że formuła o eschatologicznym sensie tegoż kielicha powoli traciła znaczenie (przestano ją przytaczać) – została tylko jej reminiscencja w 1 Kor 11,26. To położenie akcentu na swego rodzaju paralelizm między formułą nad chlebem i formułą nad kielichem jest tu widoczne poprzez użycie (tak przez Łukasza jak i Pawła) wyrażenia wprowadzającego, które brzmi: „podobnie i kielich”, a które różni się od zdania użytego w tym miejscu przez Marka (14,23).

We wspólnocie, w której w oparciu o tę samą najstarszą formę sprawowania „wieczerzy Pańskiej” ostatecznie kształtował się przekaz Markowy, druga formuła dotycząca kielicha i jego znaczenia eschatologicznego (Mk 14,25) zostaje zachowana i – w przeciwieństwie do przed-Łukaszo-Pawłowej tradycji – przytaczana w całości. Ale i w przekazie Markowym – odbijającym już liturgiczne sprawowanie Eucharystii we wspólnocie chrześcijańskiej – zasadnicze znaczenie uzyskuje formuła dotycząca tożsamości kielicha z winem (14,24). Zaznacza się to wyraźnie widocznym upodobnieniem ostatecznej wersji tej formuły do wypowiedzi nad chlebem: „To jest moje Ciało – To jest moja Krew”. Zarysowuje się tu już bardzo mocno sakramentalny aspekt samej „wieczerzy Pańskiej”, a zwłaszcza sakramentalne rozumienie chleba i wina, które stają się Ciałem i Krwią.

Równocześnie w przekazie Markowym wraz z procesem upodobnienia formuły dotyczącej tożsamości kielicha z winem do wypowiedzi nad chlebem dokonała się zmiana w zakresie odniesienia do Przymierza. Dotychczasowe odniesienie najstarszej formuły do „nowego Przymierza”, o którym mówił Jeremiasz (31,31), zostało zastąpione odniesieniem do ofiary i krwi Przymierza z Wj 24,8. Ostatecznie, ten proces, w którym ze względu na sprawowaną już liturgię Eucharystii, dokonano upodobnienia formuły nad kielichem do formuły nad chlebem, zdecydował o tym, że motyw Ekspiacji, przez Jezusa wpisany wyraźnie w formułę nad chlebem i tak zachowany w najstarszej formie wieczerzy Pańskiej, ostatecznie, w przekazach Mk/Mt oraz Łk/P został przesunięty do formuły dotyczącej tożsamości kielicha, w której – jak tylko powstała – istniał motyw nowego Przymierza, a która ostatecznie brzmi: „Ten kielich to Nowe Przymierze we Krwi mojej, która za was

będzie wylana” (Τοῦτο τὸ ποτήριον ἡ καινὴ διαθήκη ἐν τῷ αἵματί μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν ἐκχυρόμενον – Łk 22,20). Formuła ta z Krwią Chrystusa, czyli z Jego śmiercią, łączy zawarcie nowego Przymierza i eschatologiczną Ekspiację.

Przeprowadzone przez morfokrytyków badania w zakresie historii form i tradycji, a także te późniejsze dotyczące historii redakcji przekazów o ostatniej wieczerzy Jezusa pozwoliły z dużym prawdopodobieństwem dotrzeć do słów, które wypowiedział Jezus „tej nocy, której został wydany”. Równocześnie można było wyraźnie zdać sobie sprawę z tego, jak najstarsza wspólnota chrześcijańska, zbierająca się na „upamiętnianie” tego, co powiedział i uczynił Jezus przed swoją śmiercią, coraz głębiej wnikała w jej historio-zbawczy i eschatologiczny sens. Podstawowym kryterium procesu rozwoju rozumienia szokującego najpierw faktu gwałtownej śmierci Jezusa, które to rozumienie następowało pod wpływem światła zmartwychwstania, stanowiły słowa rzeczywiście wypowiedziane przez Chrystusa do uczniów, gdy podawał im chleb i kielich z winem. Szczegółowa analiza egzegetyczno-teologiczna wypowiedzi Jezusa, przekazanych w dwóch zasadniczych nurtach tradycji o Eucharystii, ale zwłaszcza słów związanych z „kielichem królestwa” (Mk 14,25), pozwoliła zobaczyć, jak przychodzenie królestwa Bożego w sposób istotny związane jest najpierw z historycznym wydarzeniem Jezusowej śmierci, któremu On sam podczas ostatniej wieczerzy nadał sens Ofiary ekspiacyjnej i Ofiary instaurującej nowe Przymierze, a także z liturgicznym uobecnianiem tej Ofiary w ramach sprawowanej w Kościele „wieczerzy Pańskiej”. Przyjmowanie z wiarą Ciała i Krwi uwielbionego Jezusa, każdego dnia przybliży uczestników „wieczerzy Pańskiej” do tej pełni królowania Boga, która już się w Nim objawiła – w Jezusie PANU. Osobowa komunია z uwielbionym PANEM umacnia ich w oczekiwaniu na ich udział w tej samej pełni królowania Boga – gdy w chwili własnej śmierci zostaną przemienieni mocą Jego Ofiary i upodobnienie do Niego tak, aby byli godni zasiąść z Nim do stołu, gdy On „przyjdzie w królestwie swoim” (Mt 16,28). Zaiste, „szczęśliwy jest ten, kto będzie ucztował w królestwie Bożym” (Łk 14,15). Wtedy też spełni się obietnica, jaką ziemski Jezus złożył swoim uczniom: „Wyście wytrwali przy Mnie w moich przeciwnościach. Dlatego i Ja przekazuję wam królestwo, jak Mnie przekazał je mój Ojciec: abyście w królestwie moim jedli i pili przy moim stole oraz żebyście zasiadali na tronach, sądząc dwanaście pokoleń Izraela” (Łk 22,28-30).

BIBLIOGRAFIA

HAHN, F., «Die alttestamentlichen Motive in der urchristlichen Abendmahlsüberlieferung», *EvTh* 27:1967, s. 337-374; tenże, «Zum Stand der Erforschung des urchristlichen Herrenmahls», *EvTh* 35:1975, s. 553-563; BULTMANN, R., *Die Geschichte der synoptischen Tradition* [FRLANT 29], Göttingen 1964⁶; BORNKAMM, G., *Jesus von Nazareth*, Stuttgart: Kohlhammer, 1968⁸; SCHÜRMAN, H., «Das Weiterleben der Sache Jesu im nachösterlichen Herrenmahl», *BZ NF* 16:1972, s. 1-24; SCHENKE, L., *Studien zur Passionsgeschichte des Markus. Tradition und Redaktion in Markus 14, 1-42*, Würzburg: Echter, 1971; SCHENK, W., *Der Passionsbericht nach Markus. Untersuchungsgeschichte zur Überlieferungsgeschichte der Passionstraditionen*, Gütersloh: Mohn, 1974; AMBROZIC, A.M., *The Hidden Kingdom. A Redaction-critical Study of the References to the Kingdom of God in Mark's Gospel*, Washington: CBA.

SUMMARY**HOW DOES JESUS' SACRIFICE BRING THE KINGDOM OF GOD CLOSER?**

The research carried out by morpho-critics, as well as later studies concerning the history of the editing of drafts of Jesus' last supper allows the author to get to the words which Jesus said on the night when he was betrayed. He also studies how the oldest Christian community constantly more deeply entered into its salvation history and eschatological meaning. The principle criterion of the process of the development of the understanding of the shocking fact of the death of Jesus, whose understanding came after some time in the light of the resurrection, comprised the words which were really said by Christ to his disciples, when He was giving them the bread and cup with wine.

A theological and exegetical analysis of Jesus' reply, transmitted in two essential trends of the tradition on the Eucharist, shows how the coming of the Kingdom of God is tied with the historical event of Jesus' death, to which He Himself during the last supper gave a Sacrificial meaning of expiation and Sacrifice inspiring the New Covenant, as well as making liturgical this Sacrifice within the apostolic Church's performing of the Lord's supper. In accepting the Body and Blood of the glorified Jesus with faith, every day the Lord's supper brings believers closer to this fullness of the Kingdom of God, which has already been revealed in him in Jesus the LORD. Personal communion with the glorified LORD strengthens them in awaiting for their participation in this same fullness of the Kingship of God, when at the moment of their own death they will be transformed by the strength of Sacrifice and made similar to Him in such a way that they will become worthy to sit with Him at the table, when He will come with His Kingdom (Mt 16,28; cf. Lk 14,15; 22,28-30).

SŁOWA KLUCZE:

Królestwo Boże, Eucharystia, ofiara, ipsissima verba Iesu, tradycja synoptyczna.

KEY-WORDS:

Kingdom of God, Eucharist, sacrifice, ipsissima verba Iesu, synoptic tradition.